

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

פמיניזם, אימהות ופסיכואנליזה - 54271

תאריך עדכון אחרון 05-09-2022

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: מוסמך במגדר ומגוון

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר דורית אשור

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: ashur.dorit@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: רביעי 1400-1500 בתיאום מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הקורס יסקור מוקדים מרכזיים בדיאלוג של הפמיניזם עם הפסיכואנליזה בסוגיית האימהות. נדון בתרומתו של דיאלוג זה לשחרור מושג האימהות, החוויה האימהית ומלאכת האימהות מהבניות פטריארכליות דכאניות. בדיון נבחין בין משמעויות שונות של האימהות כמוסד, כמטאפורה, כחוויה, וכעמדה אתית (אימהית). נצביע על הפער שבין מרכזיות האם כאובייקט בשיח הפסיכואנליטי, התרבותי והפמיניסטי, לבין היעדרותה כסובייקט. נדון באופן שבו הבניות ותפיסות תרבותיות פטריארכליות של האם כמושלמת או דמונית, משפיעים על חווית האימהות ועל יישומה בחיי היומיום. נבחן דרכים תיאורטיות ויצירתיות לחלץ את האימהות מהבניות אלה ולהמשיגה מנקודת מבט של אימהות והתנסותן בהקשרי חיים שונים. נדגים נושאים אלה דרך ייצוגים תרבותיים של אימהות בהקשרים רב-תרבותיים, להטביים, אתניים ולאומיים בישראל ובהתנסויות האישיות של משתתפות ומשתתפי הקורס.

מטרות הקורס:

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

להכיר מושגים ומוקדים מרכזיים בדיאלוג של הפמיניזם והפסיכואנליזה בסוגיית האימהות להבחין בין משמעויות שונות וסותרות של האימהות (כמוסד, כמטאפורה, כחוויה, כעמדה אתית, כפרקטיקה חברתית) לזהות ולנסח פערים בין ייצוגים של האם כאובייקט לייצוגיה כסובייקט לזהות ולבקר הבניות דכאניות של אימהות בשדות שיח תיאורטיים ובייצוגי תרבות לתאר ולהסביר את האופן שבו משפיעות הבניות אלה על פרקטיקות קיום יומיומיות. לזהות ולנסח היבטים שחררניים של אימהות בשדות שיח תיאורטיים ובייצוגי תרבות שונים ליישם מושגים ותובנות שנלמדו בקורס בחיים האישיים של הסטודנטים/יות.

דרישות נוכחות (%) :
80%

שיטת ההוראה בקורס: הוראה פרונטלית, מולטימדיה (דוגמאות קולנועיות, אמנותיות, ספרותיות וכו'), דיון פתוח, קריאה שוטפת במאמרים ודיון בהם בכיתה, דוח קריאה ועבודה מסכמת.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

(א) מבוא: האימהות כמוסד, כמטאפורה, כעמדה אתית, כהתנסות; ייצוגים והבניות של אימהות בחשיבה וביצירה הפטריארכלית. מיתוס האם המושלמת, המיטיבה והמתמסרת ללא תנאי, מול מיתוס

האם הדמונית, המאכזבת, ההרסנית והבולענית.

(ב) אימהות בשיח הפסיכואנליטי: קיטוב דמות האם; ייחוס אחריות כמעט בלעדית לאם על הבריאות הנפשית של ילדיה ובה בעת מחיקתה; הפער בין מרכזיות האם לבין היעדרה כסובייקט. פרויד: האם האדיפלית המסרסת, האם האלביטית. קליין: האם כאובייקט וכחלקי אובייקט (שד טוב - שד רע). ויניקוט: אם טובה דיה, טיפול אימהי והשפעתו על התפתחות העצמי, המטפל/ת כאם, אימהות כעמדה אתית

(ג) אימהות בשיח הפמיניסטי ובפמיניזם הפסיכואנליטי: הביקורת הפמיניסטית על ההבניות הדכאניות של האימהות בתפיסה הפטריארכלית: הגדרת האימהות כיעוד האולטימטיבי של הנשיות וכנובעת באופן טבעי מתוך הביולוגיה; מיתוס האם המושלמת; המשגת האם כאובייקט וכפונקציה עבור האחר, ולא כסובייקט אוטונומי ובעל בחירה. בדיון נצביע על כך שגם השיח הפמיניסטי עצמו, כנגד התכוונותו, מתקשה להיחלץ מתפיסות אלה ומתאפיין, פעמים רבות, בחזרה על מאגר הדימויים הפטריארכלי. ריץ: קול האם, קול הבת, האם כהתנסות וכחוויה, אימהות ובנות/ צ'ודורו: האם הפרה-אדיפלית; אובדן יחסי זיקה בכינון הזהות הגברית; סובייקטיביות המשכית, "עצמי-בתוך-קשר", אתיקה של דאגה. / רודיק וגיליגן: חשיבה אימהית, מוסר אימהי, "אימהיות" כעמדה אתית שאינה תלויה מגדר וביולוגיה / בנג'מין: אימהות והכרה הדדית, האם כסובייקט/ פארקר: אימהות כחוויה מתפתחת ומשתנה של האם; "אמביוולנטיות אימהית"; אשמה אימהית/ סיקסו, קריסטבה: האם כמטאפורה וכמרחב נפשי; האימהות הפרה-אדיפלית כמשאב טרום לשוני חתרני לכתיבה וליצירתיות / רפאל-לף: אמביוולנטיות אימהית, התפתחות אימהית בהריון בלידה ובהורות/ דה-מרנף: סוכנות אימהית, אימהות כתהליך התפתחותי של האם עצמה. לה-שאנס אדמס: מצוקה אימהית; אלימות אימהית; אתיקה של אמביוולנטיות אימהית.

(ד) בין תיאוריה לפרקטיקה ולהתנסות: השפעת תפיסות והבניות אלה על חיי הנפש, על הזהות המגדרית, על היחסים הבינאישיים, הזוגיים והמשפחתיים, על חיי היומיום, על חלוקות התפקידים בין גברים ונשים, על בחירות והחלטות שעושות נשים בניהול חיהן (כולל עצם הבחירה האם בכלל להיות אימהות). פערים בין חווית האימהות דרך נקודת המבט של הבת/בן על האם הממשית לעומת נקודת המבט על האימהות כמושג.

(ה) תיקונים והרחבות עכשוויות: הנסיונות של שני שדות השיח לחלץ את מושג האימהות, החוויה האימהית ומלאכת האימהות מהבניות אלה; להמשיג את האימהות בקולן ומנקודת מבט של אימהות והתנסותן, בהקשרי חיים שונים; לנסח את האימהות כעמדה אתית עקרונית (אימהיות) שאינה קשורה למין או למגדר וככזו זמינה גם לגברים; להרחיב את התיאוריות לאור שינויים במבנים המשפחתיים ובהבניות של גבריות ונשיות.

(ו) אימהות בהקשרים אתניים, לאומיים, להטב"ים, מעמדיים. אליס ווקר וברברה כריסטיאן: "בחיפוש אחר גני אימותינו", אימהות בפמיניזם האפרו-אמריקאי, האם הממשית, האם האינטלקטואלית, גן האם -ומטבח האם, מורשת אימהית. אימהות מזרחית, אימהות והורות חד מינית, אימהות פלסטינית, אל אימהות.

(ז) יישומים וייצוגים תרבותיים של האימהות בספרות ובאמנות, בהקשרים רב-תרבותיים, להטב"ים, אתניים ולאומיים בישראל. גילה אלמגור: "הקיץ של אביה" והאם המשוגעת / ייצוגי אימהות באמנות העכשווית - "המסמך שלאחר לידה"/ צפייה מונחית בקטעים מתוך הסרט התינודי: "אמא פאזייה"/ צפייה מונחית בקטעים מתוך הסרט "השעות"

חומר חובה לקריאה:

אלמגור, ג. (1985) הקיץ של אביה. ת"א: עם עובד.

אשור, ד. (2006). מבוא לתרגום העברי של ספרן של הלן סיקסו וקתרין קלמנט זה עתה נולדה (La jeune née, 23-7, רסלינג: א"ת נולדה עתה זה (עורכת) הילפרין 'ק בתוך .

אשור, ד. (2018). "פרויד 'מיילדת הנשמה': השבת שפּת השפּע האִמהי באנליזה של המשוררת D.H. עם פרויד". מארג - כתב עת ישראלי לפסיכואנליזה, כרך ח', 90-59

בנג'מין, ג'. (2005) "החידה האדיפלית", בתוך: כבלי האהבה: פסיכואנליזה, פמיניזם בעיית השליטה. אור יהודה: דביר, עמ' 149-199.

גילברט, ס. וגובאר, ס. (2006 [1979]) "ראי הקיר של המלכה", בתוך: ינאי ניצה ואחרות (עורכות): דרכים לחשיבה פמיניסטית, האוניברסיטה הפתוחה: רעננה, עמ' 203-157.

גרים, ו. (1994) "שלגיה", רפונצל", בתוך: מעשיות: האוסף השלם. ספרית פועלים, עמ' 173-167, 44-46.

דקל, ד' (2011). "המסמך שלאחר לידה": אמנית יוצאת מן הכלל המצביעה על הכלל, אימהות והשיח הפמיניסטי", "אימהות והשיח הפמיניסטי: רצף של עיסוק תיאורטי", בתוך: (מ)מוגדרות – אמנות והגות פמיניסטית. ת"א: קו אדום אמנות, הקבוץ המאוחד, 150-123, 159-145.

הלפרן, ר. (2005) "לחתוב את הסערות": מורשת האם המשוגעת", בתוך: טקסט, סקס, סקסט: שיח האלטרנטיבי של הגוף: סיפורת הנשים הישראלית 1985: 2005. דיסרטציה. אוני' ת"א, תשס"ה ויניקוט, ד.ו. (1998 [1968]) "התקשורת בין התינוק לאם ובין האם לתינוק – הדמיון והשוני", בתוך: תינוקות ואמותיהם, תרגום מאנגלית מרים קראוס. דביר: ת"א, עמ' 104-91.

ויניקוט, ד"ו (2018 [1969]). חווית ההדדיות של האם-תינוק. בתוך ע' ברמן (עורך) עצמי אמיתי, עצמי כוזב. (תרגום: י' איתן פרסיקו), (עמ' 294-285). ת"א: עם עובד.

ויניקוט, ד"ו (1995 [1971]). תפקיד הראי של האם והמשפחה בהתפתחותו של הילד. בתוך ר' קולקה (עורך) משחק ומציאות (תרגום: י' מילוא) (עמ' 128-134). ת"א: עם עובד.

ויניקוט, ד"ו (2018 [1947]) שגאה בהעברה הנגדית. בתוך ע' ברמן (עורך) עצמי אמיתי, עצמי כוזב. (תרגום: י' איתן פרסיקו), ת"א: עם עובד.

סיקסו, ה. (2006 [1975]) "יציאות, מוצאים, מתקפות", זה עתה נולדה. רסלינג: ת"א, 155-105.

פלגי-הקר, ע' (2005). "בחיפוש אחר האם כסובייקט בפסיכואנליזה ובפמיניזם הוצאת עם עובד", עורכים: עמנואל ברמן ואילנה שמיר, מאימהות לאימהות – חיפוש פסיכואנליטי פמיניסטי אחר האם כסובייקט, תל-אביב: עם עובד

פרויד, ז. (2002 [1910]). "על סוג מיוחד של בחירת האובייקט אצל הגבר", בתוך: מיניות ואהבה. עם עובד: ת"א 129-136.

פרויד, ז. (2008 [1922]) "ראשה של מדוזה", בתוך: תרבות, דת ויהדות, כתבים נבחרים, ה. רסלינג: ת"א, 129-132.

פרויד, ז. (2002 [1931]). "על המיניות הנשית", בתוך: מיניות ואהבה. עם עובד: ת"א, 212-200.

פרויד, ז. (1988 [1933]) "על הנשיות", בתוך: תרבות בלא נחת ומסות אחרות, דביר: ת"א.

פרוני, א. (2009). "מבוא: אמהות ואימהות", בתוך: אמהות – מבט מהפסיכואנליזה וממקום אחר, מכון ון ליר, הקבוץ המאוחד: ירושלים, 22-9.

https://www.vanleer.org.il/sites/files/116_PDF.pdf

רזשילוח, חמוטל (2017) "התינוק השורד את אמו: תנועת האם מהתייחסות לאובייקט אל שימוש בו", שיחות – כרך ל"א, חוב' מס' 2, 10-1.

ריל, ט. (1999 [1998]) "אובדן יחסי הזיקה", "נזק נלווה", בתוך: אני לא רוצה לדבר על זה - על המורשת הסמויה של דכאון גברי ואיך אפשר להשתחרר ממנה. עם-עובד: ת"א, 98-137.

ריץ', אדריאן (1989 [1972]) "זעם ועדנה", "בנות ואימהות", בתוך: ילוד אישה. מאנגלית כרמית גיא. עם עובד: ת"א, 69-49, 292-254.

Bassin, D., Honey, M. and Kaplan, M, M (eds.) (1994) "Introduction", *Representations of Motherhood*. Yale Univ. Press: New Haven and London, 1-25.

Chodorow, J. N. 1990 [1980] "Gender, Relation, and Difference in Psychoanalytic Perspective" in: Claudia Zanardi (ed.) *Essential Papers on the Psychology of Women*. NY Univ. Press: NY and London, pp. 420-436.

Chodorow, N, J. and Contratto, S. (1982 [1980]) "The Fantasy of the Perfect Mother", in: Barrie Thorne and Marilyn Yalom (eds.) *Rethinking The Family- Some*

Feminist Questions. Longman: NY and London, pp. 54-75.

Christian, B. (1985) "Introduction – Black Feminist Process: In the Midst of...", *Black Feminist Criticism – Perspectives on Black Women Writers*. Pergamon Press: NY et.al., pp. ix-xv.

Kristeva, J. (1986 [1977]) "Stabat Mater", in Toril Moi (ed.) *The Kristeva Reader*. Blackwell : Oxford UK & Cambridge USA.

Walker, Alice (1983) "In Search of Our Mother's Garden", In *Search of Our Mother's Garden- Womanist Prose*. Harvest: San Diego, NY, London

צפייה מונחית:
 תוסיה-כהן, י. (2002) "אמא פאזיה" (מפיקה: לאה לוינ, "הטלוויזיה הישראלית - ערוץ 1", בימוי: סיגלית בנאי). (צפייה מונחית)
 דקל, א. וצ'פלין, א. (2022) ארבע שעות ביום - הלינה המשותפת בקיבוץ מנקודת מבטן של האימהות, כאן דוקו, <https://www.youtube.com/watch?v=MZyQMMclWml;eq&v?watch/com.youtube.www//:https>

חומר לקריאה נוספת: לקריאת רשות ולעבודות הקורס:

Barzilai, S. (1990). Reading "Snow White": The Mother's Story. *Signs*, 15(3), 515-534.

Bueskens, P. (2014). Introduction", *Mothering and Psychoanalysis Clinical, Sociological and Feminist Perspectives*. Demeter Press.

Chodorow, N. (1975). *Oedipal Asymmetries and Heterosexual Knots*. *Social Problems*, 23(4), 454-468.

Cixous, H. (1984). "Aller a la mer", *Modern Drama* 27: 4; 546-548

Dinnerstein, D. (1990 [1976]) "Sometimes You Wonder if They're Human", in: Claudia Zanardi (ed.) *Essential Papers on the Psychology of Women*. NY Univ. Press: NY and London, pp.401-419).

Raphael-Leff, J. (2010). *Healthy Maternal Ambivalence*. *Psycho-Analytic Psychotherapy in South Africa*, 18(2), 57-73

Ruddick, Sara (1989) *Maternal Thinking; Towards a Politics of Peace*. The Women's Press: London.

Sarah LaChance Adams. (2014) *Mad Mothers, Bad Mothers, and What a "Good" Mother Would Do : The Ethics of Ambivalence*. Columbia University Press.1-14

Shelley M. Park. (2013). *Mothering Queerly, Queering Motherhood : Resisting Monomaterialism in Adoptive, Lesbian, Blended, and Polygamous Families*. SUNY Press.

Sprengnether, M. (1990). *The Spectral Mother: Freud, Feminism, and Psychoanalysis*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

אהרונסון-להבי, שרון (2013) "יכתובה נשית" ותיאטרון נשי - הלן סיקסו: ללכת לים/ללכת לאגם", בתוך: מגדר ופמיניזם בתיאטרון המודרני, בית ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה: רעננה, 137-142.

אל-חטיב מנסרה, נג'אח מחמוד (2009) "תפיסת האמהות בקרב אמהות פלסטיניות". בתוך אמהות: מבט מהפסיכואנליזה וממקום אחר. מכון ון ליר בירושלים, הוצאת הקיבוץ המאוחד. עמ' 240-254 <https://kotar.cet.ac.il/kotarapp/index/Chapter.aspx?nBookID&eq;93395711&nTocEntr>

- אשור, ד. (2007). 'הספרייה הפנטסטית' של ברברה כריסטיאן - בין מגדל השן האקדמי והמטבח. בתוך י' שפירא, ע' הרצוג ות' הס (עורכים) קנוני ופופולרי - מפגשים ספרותיים (עמ' 55-66). בטלהיים, ב. (1987 [1975]) "המלכה הקנאית ב'שלגיה' והמיתוס של אדיפוס", "שלגיה". קסמן של אגדות. רשפים: ת"א.
- בלומנטל, תהילה (2018) "נשים דתיות אורתודוקסיות שבחרו להיות אימהות ללא בן-זוג" https://www.btl.gov.il/Publications/Social_Security/bitahon103/Pages/blumental-19.aspx
- ברונר, ז' (1993) "קולה של אמא, או: דיאלקטיקות של תודעה עצמית פמיניסטית". בתוך: זמנים, זמן הנשים, 46-47, אוניברסיטת תל אביב, זמורה-ביתן, מוציאים לאור, עמ' 4-13.
- גילעת, יעל (2011) "אימהות ולאומיות: קולן של נשים אמניות בשיח השכול וההנצחה", ישראל, מס' 18 269-237.
- דונת, אורנה (2010) "פרו-נטליזם סדוק: נרטיבים של הולדה ואי הולדה בישראל", סוציולוגיה ישראלית י"א, 2 417-439 http://img2.co.il.timg.org/forums/138564923_1/pdf
- דקל, טל (2011) סריקה 1 "אימהות והשיח הפמיניסטי", בתוך (מ)מוגדרות - אמנות והגות פמיניסטית. ת"א: קו אדום אמנות, הקבוץ המאוחד, עמ' 145-154
- דקל, טל (2011) "היעדר דימוי האם באמנות הפמיניסטית של הדור הראשון" בתוך (מ)מוגדרות - אמנות והגות פמיניסטית. ת"א: קו אדום אמנות, הקבוץ המאוחד, עמ' 153-159
- הירש, דפנה (2011). "למאוויו הנפשיים אין לה הבנה": חינוך אמהות מזרחיות לטיפול 'היגייני' בתינוק בתקופת המנדט", מגדר בישראל: מחקרים חדשים על מגדר ביישוב ובמדינה, הוצאת מכון בן-גוריון, 106-139.
- הלפרן, רוני (2012) "להאיר את ה'בשת השחורה' - קריאה בלמאטיס יש את השמש בבטן ליהודית קציר". גוף בלא נחת - ספרות הנשים הישראלית 1985-2005. מגדרים, הקבוץ המאוחד: ת"א, 115-146.
- טל-טנא, נורית (2011) אי מהות - תערוכת דיכאון אחרי לידה (שימו לב: הטקסט כולל יצירות אמנות שיש בהן עירום) <http://www.leida.co.il.co.asp.page?id=99322>
- לבל, אודי (2015) "מרבקה גובר ל"מיליטריזם ויקטימולוגי": האם השכולה והמצב הצבאי-ישראלי". בתוך: משה רחימי (עורך) ספר עמדות: היבדלות וסולידריות (משה רחימי): הוצאת מכללת אורות ישראל, אלקנה-רחובות, 2015, 111-134.
- למדן, אראלה (1999) "מחול המלחמה והחיזור על הקשר בין אימהות ובנות", מעוף ומעשה 5, https://www.achva.ac.il/sites/default/files/achvafiles/maof_book/1999_11.pdf
- מסארווה, מארם (2015) "תהליכי אבל: היחס בין מגדר, דת ולאום", פוליטיקה של שכול בחברה הפלסטינית - מגדר, דת ולאום. רסלינג: ת"א, 53-76.
- מרקוס, טלי (2014) "צריך (רק) שניים לטנגו? על האפשרות להכיר ביותר משני הורים לילד אחד". <https://lawjournal.huji.ac.il/article/12/1182>
- מרקוס, טלי (2014) "צריך (רק) שניים לטנגו? על האפשרות להכיר ביותר משני הורים לילד אחד", משפטים מ"ד. <http://www.lgbtlaw.il.ac.tau.il.co.asp.page?id=99322>
- עלון, קציעה (2018) "הקומפוזיציה הסמיוטית של האהבה: על דפנה ואדם ועל אימהות מזרחיות", מגדר - כתב עת למגדר פמיניזם 5 https://www.migdarjournal.com/ugd/files/_com.migdarjournal.www/https

פלג, אלונה (2021) אימהות לסבית בישראל - סיפורים של הורות תחת חובת הוכחה", רסלינג: ת"א.
 פלג-הקר, ע' (2005). ויניקוט ו"האם הטובה דיה" (עורכים: עמנואל ברמן ואילנה שמיר), מאי-מהות
 לאימהות - חיפוש פסיכואנליטי פמיניסטי אחר האם כסובייקט, תל-אביב: עם עובד, עמ' 231-265.
<https://www.israpsych.org/wp-content/uploads/2018/12/prakim-palgy-haker.pdf>
 פלג-הקר, ע' (2005). ג'סיקה בנג'מין - אימהות והכרה הדדית. בתוך מאי-מהות לאימהות - חיפוש
 פסיכואנליטי פמיניסטי אחר האם כסובייקט (עמ' 231-265). תל-אביב: עם עובד.
 פלדחי, רבקה (1992) "תיאוריית הטקסט הפואטי של ג'וליה קריסטבה: מקומו של הקדם מילולי
 בסדר הסימבולי" מתוך "דרש נשי", תיאוריה וביקורת, 2, עמ' 78-81.
 קארטר, אנג'לה (1997) "חדר הדמים", בתוך: חדר הדמים, תרגום טל ניצן-קרן. הקבוץ המאוחד:
 ת"א.
 ריל, טרנס (1999 [1998]) "אובדן יחסי הזיקה", "נזק נלווה", בתוך: אני לא רוצה לדבר על זה - על
 המורשת הסמויה של דכאון גברי ואיך אפשר להשתחרר ממנה. מאנגלית: גיא עד. עם-עובד: ת"א, 98-
 137.
 שפלן-קצב, ה (2020). טיפוסים אימהות בתודות האמנות + מלכודת הדיכטומיה: האם הטובה והאם
 הרעה, בתוך: א(י)מניות: אימהות מביאות אמנות לעולם. הוצאת גמא 61-68

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי:

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
 הרצאה 0 %
 השתתפות 0 %
 הגשת עבודה 95 %
 הגשת תרגילים 0 %
 הגשת דו"חות 0 %
 פרויקט מחקר 0 %
 בחנים 0 %
 אחר 5 %
 תגובות קריאה בפורום

מידע נוסף / הערות:

בנוסף לעבודת הסיום יש להגיש לפחות 3 תגובות קריאה בפורום